

СПРЯМУВАННЯ НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У НАПРЯМІ РОЗРОБКИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ З АКЦЕНТУАЦІЯМИ ХАРАКТЕРУ

Кузнєцова Л.М. (Київ)

Майбутні вчителі повинні пам'ятати, що до їхньої науково-дослідної роботи висуватимуться особливі вимоги, серед яких – впровадження результатів своїх досліджень в навчальний процес загальноосвітньої школи, пошук найбільш оптимальних шляхів донесення до учнів новітніх наукових здобутків. При цьому важливо буде подавати навчальний матеріал так, щоб його зрозуміли і засвоїли учні як з високим рівнем навчальних досягнень, так і з середнім, достатнім, та навіть і початковим.

Однак результати педагогічної практики студентів IV курсу Інституту природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (2007 рік) продемонстрували їхнє досить поверхове уявлення про особливості індивідуального підходу в процесі організації навчання в загальноосвітніх школах. Здатні вправно розробити рівневу систему завдань тематичної контрольної роботи, студенти виявили неготовність працювати однаково ефективно водночас з учнями активними й ініціативними та конформними і пасивними; з демонстративними та вразливими і сором'язливими; з лідерами класу та учнями "ізольованими". Але це і не дивно: потрібна неабияк творча ініціатива вчителя, щоб реалізувати індивідуальний підхід такого рівня – врахувати відмінність учнів не лише за показниками успішності, але й за значно глибшими особистісними особливостями.

Саме тому особливо актуально в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів скеровувати їхню творчість в напрямі вдосконалення системи навчання учнів, чії особистісні особливості значно відрізняються від середніх показників, на які орієнтована переважна більшість навчальних планів та програм. Мова йтиме про так званих акцентуованих особистостей (за визначенням К.Леонгарда [3]) – учнів з проявами характеру, що балансують на межі норми та патології.

Власне, акцентуації характеру – це надмірно виражені риси певного типу характеру, що є "слабкою ланкою" в структурі особистості, заважають їй нормально взаємодіяти з оточенням, роблять вразливою до впливу ряду чинників, адресованих до цієї "слабкої ланки" як "місце найменшого опору". Уявімо давно травму, що тривалий час не дає про себе знати, доки буквально один необережний рух не поновить страждання. Акцентуації характеру подібні до хронічного стану травми – вони компенсовані своєрідними психологічними захисними механізмами, певною манерою поведінки, відповідним стилем життя, а "необережний рух" ("удар" по "місцю найменшого опору") викликає декомпенсацію – бурхливий прояв акцентуованих рис з ризиком наступного розвитку психопатій (патологій особистості). Таким "ударом" може стати необережно сказане слово вчителя, несправедливе звинувачення або ж і просто якась нова незвична (можливо, прогресивна) форма роботи. Так, не раз доводилося спостерігати під час педагогічної практики, як студенти, розробивши чудовий нетрадиційний урок з великою кількістю активних методів, наштотхувались на гострий опір з боку деяких учнів. Уроки були зірваними, а студенти робили висновок, що новітні технології навчання не діють. Насправді ж, причиною була неналежна реалізація індивідуального підходу до окремих учнів з акцентуованими рисами характеру.

Надалі коротко розглянемо основні типи акцентуацій (за класифікацією А.Є.Лічко [4]) та рекомендовані способи взаємодії з учнями, яким вони притаманні, на уроках природничих дисциплін.

1) **Гіпертимна акцентуація** (характерні гіперактивність, надмірна самостійність, прагнення до лідерства, недисциплінованість та легковажність). При роботі з такими учнями необхідно максимально урізноманітнювати їхню діяльність, уникати жорсткої регламентації роботи. Слід пропонувати

цікаві та різноманітні завдання, створювати проблемні ситуації, заохочувати творчий підхід до розв'язування хімічних задач (задач з екології, генетики); включати гіпертичних учнів до групових форм роботи, де давати можливість бути лідерами (капітанами команд).

2) **Нестійка** (пасивність, прагнення до байдикування, непосидючість та слабка воля). Тут необхідні жорсткий контроль та робота за чітким планом. Учні з цією акцентуацією характеру слід регулярно опитувати, активно підключати до дискусій, ретельно перевіряти виконання ними домашньої роботи, пропонувати індивідуальні тестові завдання на картках чи позакласне читання науково-популярної природничої літератури тощо.

3) **Конформна** (некритичність поведінки, несамостійність, позиція "бути як всі"). Такі учні з задоволенням працюють в групі, але слід так розподіляти групові завдання між всіма учасниками, щоб розвивати їхню самостійність; обов'язково цікавитись власною думкою конформних учнів під час дискусій, обговорення проблемних питань.

4) **Істероїдна** (завищена самооцінка, демонстративність та потреба бути в центрі уваги). Щоб ефективно співпрацювати з істероїдними учнями, необхідно давати їм можливість "бути на сцені": викликати до дошки записувати хоч і найпростіші рівняння хімічних реакцій, показувати будову біологічних об'єктів на муляжах; пропонувати добровольцями при демонстрації дослідів (наприклад, в розділі "Біологія людини").

5) **Шизоїдна** (відчуження, замкнутість, емоційна холодність). Абсолютно неефективно підключати шизоїдів до групової роботи, адже з більшим задоволенням вони працюватимуть самостійно. Для них слід рекомендувати індивідуальні завдання: збір гербаріїв, підготовку біологічних колекцій, проведення дослідів та спостережень в хімічній лабораторії, в куточках живої природи, теплицях, на присадибних шкільних ділянках; заохочувати написання рефератів та робіт до МАН.

6) **Епілептоїдна** (негнучкість, консерватизм мислення та поведінки, бережне дотримання всіх правил). Такі учні прагнуть керувати, але при цьому схильні зривати злість на своїх підлеглих, тому недоречно покладати на них організаторські обов'язки, а краще доручати, наприклад, оформлення стінгазет, роботу відповідального за порядок в куточку живої природи чи в шкільній теплиці, хімічній лабораторії тощо.

7) **Циклоїдна** (перепади настрою, чергування фаз активності і пасивності), **лабільна** (вразливість, дратівливість з хворобливою залежністю самопочуття від вкрай мінливого настрою) та **астеноневротична** (підвищена втомлюваність, схильність до неврозів). Необхідно особливо зважати на настрій та фізичний стан таких учнів, пропонувати посилене навантаження і в жодному разі не намагатися "переламати" їхню пасивність, примусити до активної діяльності.

8) **Психастенічна** (нерішучість, лякливість) та **сензитивна** (вразливість, замкнутість через невпевненість у собі, надмірна чутливість до критики). Такі учні дуже старанні і відповідальні, тому вчителі постійно намагаються доручати їм максимум обов'язків, однак ситуації підвищеної моральної відповідальності (виконання колективних доручень, участь у змаганнях, олімпіадах) якраз і є "ударом по слабкому місцю". Необхідно враховувати істинні інтереси, обережно "дозувати" обов'язки.

І це лише орієнтовний напрям індивідуальної роботи з акцентуованими особистостями учнів, але ж тут необхідний дійсно величезний обсяг творчої роботи для детальної розробки диференційованих завдань з різних природничих дисциплін та для всіх вікових категорій. Важливо лише спрямовувати в цьому напрямі науково-дослідну роботу майбутніх вчителів та заохочувати їхню творчу ініціативу.

Література

1. Ганнушкин П.Б. Клиника психопатий, их статика, динамика, систематика. – Нижний Новгород: НГМА, 2000. – 121с.
2. Коркина М.В., Лакосина Н.Д., Личко А.Е. Психиатрия: Учебник. – М.: Медицина, 1995. – С.: 148 – 152; 520 – 536.

3. Леонгард К. Акцентуированные личности. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 539с.
4. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. – Л.: Медицинское Ленинградское отделение, 1983. – 255с.
5. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – Кн.1: Система работы психолога с детьми разного возраста. – С.: 188 – 203; 208 – 236.

ПОНЯТИЙНО-ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КАТЕГОРИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО И ОРГАНИЗАЦИОННАЯ КУЛЬТУРА МЕНЕДЖЕРА ОБРАЗОВАНИЯ

Кузнецова Н.В. (Ильичевск)

Разработка различных вопросов теории и практики деятельности руководителя образовательного учреждения предполагает рассмотрение его прежде всего в качестве менеджера образования. Следовательно, вопросы его управленческой деятельности должны рассматриваться не только с позиций педагогики, школоведения, управления педагогическими системами, но и в более широком контексте – с позиций менеджмента, организационной психологии и организационного поведения, психологии управления и других наук. При этом речь идет не просто о смене вывески, но и смене парадигмы.

Одной из относительно новых для педагогической теории является категория “организационная культура”, более активно разрабатываемая в предыдущие годы зарубежными исследователями. Об этом свидетельствуют представленные российскими учеными наиболее известные определения организационной культуры: 22 из них принадлежит зарубежным авторам и 9 – российским.[1, С.12-17]. Контент-анализ приведенных определений свидетельствует об отсутствии единодушия в содержательной трактовке понятия “организационная культура”. Вместе с тем, в большинстве определений авторы выделяют: образцы базовых предположений, которых придерживаются члены организации в своем поведении и действиях; ценности (или ценностные ориентации), которых может придерживаться индивид; символику, посредством которой ценностные ориентации воспринимаются членами организации [1, С.17-18].

Организационную культуру можно в целом определить как “совокупность норм, правил, обычаев и традиций, которые поддерживаются субъектом организационной власти (например, директором школы – Н.К.) и задают общие рамки поведения работников, согласующиеся со стратегией организации [2, С.35].

Не менее важным, на наш взгляд, является понятие “организационной культуры менеджера”, которое в меньшей степени разработано исследователями, о чем свидетельствует отсутствие его четких определений. Организационную культуру менеджера, например, образования можно трактовать как культуру организации его труда. Это многоуровневое понятие, в котором выделим три компонента:

- когнитивный - характеристика направленности личности, совокупность знаний и установок в сфере управления;
- деятельностный – совокупность профессиональных умений и навыков, преобладающий стиль управления и деятельности;
- эмоциональный – эмоционально-волевая характеристика личности.

Соотнесем понятие “организационная культура менеджера образования” с более распространенным в педагогической теории понятием педагогического мастерства руководителя. “Педагогическое мастерство – это комплекс свойств личности, обеспечивающий самоорганизацию высокого уровня профессиональной деятельности на рефлексивной основе. К таким важным свойствам относятся гуманистическая направленность деятельности учителя,